

==== *Argejő Éva* =====

/// Egy megcsalt szerelmes kálváriája

Vajda Tibor államvédelmi tiszt színeváltozásai
az emigrációban¹

Az 1990-es években az ausztrál közvélemény komoly figyelmet fordított egy magyar vonatkozású ügyre. Az Ausztráliában élő Bárdy Magdának 1993 januárjában jutott tudomására, hogy az első férje, Somogyi István 1951-ben történt erőszakos haláláért felelős Vajda Tibor államvédelmi százados azonos a Sydney-ben köztisztletnek örvendő dr. Timothy Vajda szájsebész főorvossal. A becsületsértési perbe torkolló események 1995 és 1998 között emlékezetes hullámokat kavartak a magyar belpolitikában is.² Az ügygel kapcsolatban napvilágot látott írások elsősorban Vajda életrajzának a botránnyal összefüggő néhány évre koncentráltak, ezért érdemes az életpálya 1970-ig tartó első, az állambiztonsági források alapján legjobban dokumentálható szakaszát ismertetni.

Vajda Tibor második világháború előtti éveiről az államvédelmi pályafutásának vége felé, 1952-ben írt és a Beltügyminisztérium személyügyi iratai között megőrzött önéletrajza tudósít.³ Vajda Budapesten született, 1924. január 26-án. Négy osztályt végzett a jó hírű Kölcsey Ferenc Reálgimnáziumban, ám 1939-ben otthagyta az iskolát. 1939-től 1941-ig az apja Lovag utcai, családi vállalkozásban működtetett fogtechnikai műhelyében volt inas. 1939 nyarán Vajda két hónapot Olaszországban is eltöltött szakmai képzésben, de mivel nem kapott tartózkodási és munkavállalási engedélyt, hazajött. 1942-től fogtechnikussegéd, 1945 után pedig mestervizsgát is tett. Esetében fontos ezt a szakmai utat kiemelni, mert a családi örökségként rá hagyományozódott fogtechnikai szakmának nagyon sokat köszönhetett, pályájának nagyobb

1 = = A tanulmány az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában 2019. november 20-án rendezett konferencián (A magyar emigráció az állambiztonság göröcsöve alatt) elhangzott előadás első részének szerkesztett változata.

2 = = A napisajtóból csak néhány cikkre utalunk: Pünkösti, 1998.; Gyekiczki, 1998.; Csontos, 2002.

3 = = ÁBTL 2.8.1. 5976. Önéletrajz, 1952. január 9.

részét ez határozta meg. 1944. május 15-én munkaszolgálatra hívták be Jolsvára, onnan Fülekre szállították őket gyári munkára, itt apját munkaszolgálatosként a nyilasok meggyilkolták.⁴ Október 8-án megszökött Fülekről, és hamis papírokkal Budapesten bujkált, ahol néhány kisebb, nyilasok elleni akcióban is részt vett.

1945 február végén a Szociáldemokrata Párt, majd még ugyanezen év júliusában a Magyar Kommunista Párt (MKP) soraiba lépett. 1945 decemberétől az MKP Budapest VI. kerületi szervezetében körzeti titkár volt. 1946. május 18-án az MKP VI. kerületi káderosztályának javaslatára került a politikai rendőrséghez, ahol először a Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályán nyomozóként, majd a jogutód szervnél, az Államvédelmi Osztályon csoportvezetőként, később alosztályvezető-helyettesként szolgált. 1945 márciusában megnősült, felesége, Bán Éva – aki előzőleg gépirónő volt a Csepel Motor Service-nél – 1948-tól államvédelmi hadnagyként szintén a politikai rendőrség kötelékébe lépett. Fiuk, Vajda János 1946-ban született, Ágnes lányuk 1951-ben.⁵ 1949-ben Moszkvába küldték a Dzerzsinszkij Akadémiára, ahonnan 1950 októberében tért haza. Ekkor századosból őrnaggyá léptették elő, és az akkor alakult Vizsgálati Főosztály helyettes vezetőjévé, egyben a VI/1. Vizsgálati Osztály vezetőjévé nevezték ki.

Egy 1959-ben róla íródott jelentésben értelmes, jó felfogású, gyors észjárású munkatársként, az egyik legképzettebb szakemberként jellemezték, aki *„1948-ig a belső reakció elhárítás vonalán dolgozott. Az FKP, SZDP, FMDP, NPP pártokkal foglalkozott. 1948-tól 1952. november 28-ig – amikor elbocsájtották őt – az AVH Vizsgálati Osztály vezető helyettese volt. Jelölt beosztásában megismerte az összes szerv operatív ügyeit. 1950-51-es években részt vett a koncepciós pereket előkészítő vizsgálati munkában, többek között Kádár elvtárs kihallgatását végezte.”*⁶ A Vizsgálati Főosztály abban a két évben, amíg Vajda volt a helyettes vezetője, mintegy 2000 letartóztatott ügyével foglalkozott.⁷

Vajda emigrációból történő első hazalátogatásakor, 1969 júniusában a BM III/II-4/A alosztály „Hunyad” fedőnéven tájékoztató (operatív) dossziét nyitott a vele kapcsolatos adatok gyűjtésére. Ebben az egyik összefoglaló jelentés írója igen jó képességű, alapos szakmai tudással rendelkező, széles látókörű vezetőnek tartotta, akit 1952. november 28-án – akkori vezetőjével – Juhász László av. ezredessel való személyes ellentéte miatt szereltek le.⁸ Vajda ezután rövid ideig a Központi Statisztikai Hivatal osztályvezetője volt.⁹ 1953. január 12-én a Péter Gábor-ügyben letartóztatták, majd 1953. december 24-én a Budapesti Katonai Bíróság első fokon és jogerő-

4 = = ÁBTL 2.8.1. 5976. Összefoglaló, 1951. május 28.

5 = = ÁBTL 2.8.1. 5976. Kiegészítő környezettanulmány, 1959. január 19.

6 = = ÁBTL 3.1.5. O-15833. Jelentés, 1959. április 9.

7 = = ÁBTL 3.1.5. O-15440. Feljegyzés, 1958. december 2.

8 = = ÁBTL 3.1.5. O-15440. Összefoglaló jelentés, 1969. június 3.

9 = = ÁBTL 2.1. VI/17. (V-150031). Feljegyzés, 1979. július 17.

sen is népellenes bűntett, halált okozó súlyos testi sértés bűntette, folytatólagosan elkövetett társadalmi tulajdon elleni bűntett miatt hatévi börtönbüntetésre, tízévi közügyektől való eltiltásra és vagyona fele részének elkobzására ítélte.¹⁰ A bíróság indoklása szerint a Vizsgálati Főosztály vezetőjeként tudomással bírt és esetenként részt vett őrizetesek megverésében. Több alkalommal javaslatot tett őrizetesek bántalmazására, 1952 júliusában részt vett Burgiasev Gyuró őrizetes megverésében, aki a verést követő néhány nap múlva meghalt, 1951–1952-ben pedig több alkalommal különböző tárgyakat tulajdonított el az őrizetbe vett személyek házkutatási anyagából, összesen kb. 5 000 Ft értékben.

1956. január 9-én felesége, Bán Éva férje kegyelemben részesítését kérte. Kérelmét azzal indokolta, hogy férje büntetéséből három évet már letöltött, ez idő alatt magatartása és munkateljesítménye kifogástalan volt. Hivatkozott arra is, hogy két kiskorú gyermekének felnevelése nagy anyagi terhet ró rá. Mindezeket figyelembe véve kérte férje kegyelemben részesítését.¹¹ Vajda Tibor fél évre rá, 1956. október 15-én az 1953. évi II. tvr. alapján közkegyelemmel szabadult.¹² Ekkor új személyi igazolványt állítottak ki számára, melybe foglalkozásként eredeti szakmája került beírásra: „fogtechnikus”. Így többé hivatalos irat nem utalt Vajda politikai rendőrség kötelékében töltött éveire. Ügyében a rehabilitációs eljárás az 1956-os forradalom miatt félbeszakadt, és külföldre szökése miatt nem fejeződött be.

Két vallomásból értesülhetünk arról, hogy mi történt Vajda Tiborral az 1956-os szabadulását követően. 1969-es hazalátogatása alkalmával a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hivatal (ΚΕΟΚΗ) beszélgetést kezdeményezett vele. Ekkor a következőket mondta ezzel kapcsolatban: „Az ellenforradalmi események során többször telefonon kereste a vizsgálati főosztályt, ahol jelentkezett az ellenforradalom elleni harcra, de nem tudtak részére tájékoztatást adni. Eközben ellenforradalmi csoportok több esetben keresték lakásán, és anyósáék lakásán. Ekkor több elvtársnál, ismerősnél bujkált napokig. Ebben az időszakban tanácsot kért akkor és jelenleg is magas pártfunkciót betöltő elvtáristól – nevét nem volt hajlandó közölni – aki azt a tanácsot adta neki, hogy részére ebben a situációban a legbiztosabb, ha külföldre távozik.”¹³ A másik vallomást Gálfalvi Géza tette 1962-ben. Gálfalvi apósa és Vajda Tibor édesanyja testvérek voltak, ők pedig gyermekkori jóbarátok, így szoros családi-baráti kapcsolatban álltak egymással. Gálfalvi szerint Vajdát a forradalmárok többször is keresték az otthonában. „Vajda 1956. október 23. után felment a lakásukra és megkérte őket, hogy engedjék meg, hogy náluk legyen egy ideig, mert fél a lakásán tartózkod-

10 == Az ítélet (Hb. IX. 00365/1953.) szövege nem, csak tartalma ismert az állambiztonsági szervek által Vajda ügyében készített későbbi iratokból, lásd ÁBTL 2.1. VI/7. (V-150031). Feljegyzés, 1964. szeptember 29., Feljegyzés, 1979. július 17.

11 == ÁBTL 2.1 VI/7. (V-150031). Vajda Tiborné beadványa a Legfőbb Ügyésznek, 1956. január 9.

12 == ÁBTL 2.1 VI/7. (V-150031). Értesítés, 1956. október 16.

13 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Jelentés, 1969. május 15.

ni.¹⁴ Gálfalvi még azt is elmondta, hogy Vajda ekkor egy kéziratot bízott rá megőrzésre, melyet a börtönben írt a büntetésével, volt vezetőivel, valamint más vezetőkkel kapcsolatban. Ezt a kéziratot Gálfalvi – aki 1953-ban a BM II/1. Osztály kapcsolata volt¹⁵ – 1962-es hazatértét követően leadta a BM Politikai Nyomozó Osztály II. alosztályának.¹⁶ A Gálfalvi család 1956 októberében megengedte, hogy Vajda velük maradjon, és néhány nap múlva, Bécsbe is együtt disszidáltak. Vajda ekkor még egyedül ment, felesége a két gyerekkel csak néhány hét múlva követte őt Bécsbe.

Vajda Tibor 1956 novemberétől 1957. január 16-áig Bécsben töltött időszakáról egyfelől az évekkel később rokonoknak írt levelezéséből szerezhetünk tudomást, másfelől Gálfalvi Géza említett vallomásából. Együtt disszidáltak ugyan, de Vajda egy ideig még Bécsben maradt, a Gálfalvi család pedig továbbment Londonba. Innen Gálfalvi – válását követően – 1962-ben hazatért, s az állambiztonsági szerveknek ekkor számolt be az emigrálását követő évekről. Míg Vajda magyarországi rokonainak írt leveléből¹⁷ az derül ki, hogy a néhány Bécsben töltött hét alatt egy fogorvosnál dolgozott fogtechnikusként, ahol állítása szerint nagyon jól keresett, addig Gálfalvi hat évvel későbbi vallomása némiképp árnyalja a történetet. Visszaemlékezése szerint Vajdát Bécsben az utcán és szórakozóhelyeken különböző kétes elemekkel látták tárgyalni. Gálfalvi vallomása szerint „*kiérkezésük után, mikor szoba került, hogy jelentkezni kell a rendőrségen, Vajda szemmel láthatóan félt. A rendőrségen való jelentkezésnél, mikor ők 10–15 percet töltöttek a kihallgatósobában, Vajda 3–4 órát volt bent, ők a folyosón várakoztak rá. Mikor Vajda kijött, megkérdezték tőle, miért volt bent olyan sokáig, azt válaszolta, hogy sokat kellett várnia.*”¹⁸ Tovább nem érdeklődtek tőle, mert látták a viselkedésén, hogy nem mond igazat. Bécsben történt kihallgatásáról a magyar állambiztonsági szervek is tudtak, ez a Vajda Tiborról gyűjtött anyaguk 1965-ös felülvizsgálatáról szóló határozatból is kiderül: „*1956 novemberében Ausztriába szökött, ahol az osztrák rendőrségen részletesen kihallgatták a Belügyminisztériummal kapcsolatban.*”¹⁹ Ezzel szemben 1969-ben, a KEOKH épületében történt beszélgetés során Vajda azt állította, hogy bécsi tartózkodása idején rendőrségi kihallgatáson nem vett részt.

Vajda Tibor és családja 1957. január 17-én Bécsből Genovába távozott, ahol a Flavinia nevű hajóra szállva Ausztráliába indultak, ahova februárban meg is érkeztek. Vajda 1969-es hazalátogatása alkalmával találkozott Gálfalvival, akinek többek között elmesélte, hogy a hajón volt egy kellemetlen incidense. Egy Tóth nevű személy azt állította róla, hogy ávéhás volt, és annak idején kihallgatta őt. Vajda azonban két ta-

14 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Jelentés, 1962. április 20.

15 == Uo.

16 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Jelentés, 1961. december 14.

17 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Vajda Tibor Budapesten élő rokonainak írt levele, 1968. március 4.

18 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Jelentés, 1962. április 20.

19 == ÁBTL 2.1. VI/17. (V-150031). Határozat, 1965. február 10.

núval felkereste Tóthot kabinjában, és felelősségre vonta, majd megfenyegette, hogy Ausztráliába érve feljeleníti rágalmozásért.²⁰ Határozott fellépése hatott, és a férfi az út hátralévő részében csendben maradt.

„*És most megpróbálok egy rövid, de átfogó képet adni egy szerény képességű, de nagyon beképzelt emigráns életéről Ausztráliában.*” Ezzel a mondattal kezdi a rokonoknak írt levelét Vajda Sydney-be érkezésük után egy évtizeddel. „*Az egyetlen okunk idejönni az volt, hogy minél távolabbra akartunk kerülni [Magyarországtól]*”²¹ – folytatta levelét. Elmondása szerint minden bevándorlót, akit nem vártak rokonok, egy városközeli nagy táborban szállásoltak el, és ügyük intézéséig naponta onnan vitték őket gazdasági jellegű munkára. Vajda innen mindjárt az első nap eltávozott, és pénz nélkül Sydney-be ment. Két hétig magyar ismerősök konyhájában, pincéjében vagy verandáján húzta meg magát éjjelente, míg nappal a munkanélküli hivatal útján egy fémáruraktárban végzett igen nehéz fizikai munkát. Két hét munkájával összegyűjtött annyi pénzt, hogy családját a táborból Sydney-be hozza. Fél évig egy kis szobát béreltek. A gyerekek iskolába jártak, a felesége egy magyar származású bevándorló varrodájában dolgozott, Vajda pedig politúrozó lett egy közeli bútorgyárban.

Vajda Tibor már megérkezésekor jelentkezett az ausztrál Egészségügyi Minisztériumnál azzal, hogy Magyarországon vizsgázott fogászként hajlandó akár vidéken is dolgozni. Ám hiába állította, hogy 1949-ben a Budapesti Orvostudományi Egyetem fogorvosi karán végzett, diploma hiányában azzal utasították el, hogy Ausztráliában csak igazolt egyetemi végzettséggel rendelkező fogorvosok praktizálhatnak. A fogorvosi végzettségéről szóló állítását egyébként 1993-ban a személye körüli botrány kipattanásakor – mikor Vajda ausztráliai tevékenységéről Magyarországra is eljutottak az információk – a SOTE Fogorvostudományi Karának dékáni hivatala hivatalosan is cáfolta.²² Fél év fizikai munka után, ha nagy nehézségek árán is, de sikerült Vajdának fogtechnikusként elhelyezkednie, és onnantól rengeteg munkával egyenesbe tudta hozni a család életét.

1957 júliusában – fél évvel Ausztráliába érkezésüket követően – Vajda 300 font kölcsönt vett fel, ezzel elment a helyi zsidó segélyszervezethez (Australian Jewish Welfare Society), ahol a bemutatott 300 fonthoz kölcsönbe kapott további 600 fontot. Az így összejött 900 fontot letette előlegnek, és részletre megvásárolt 3000 fontért egy régi, de jó helyen lévő házat. Bár három helyre kellett törleszteni és kamatot fizetni, ez még csak a kezdet volt, mert egy újabb kölcsönből vásárolt egy használt fogorvosi felszerelést és a ház egyik szobáját berendezte fogorvosi rendelőnek. Három éven keresztül nappal dolgozott, este fogorvosként illegálisan otthon rendelt a lassanként kialakult pacientúrájának, éjjel pedig elvégezte a fogtechnikai munkákat.

20 = = ÁBTL 3.1.5. O-15440. Jelentés, 1969. május 15.

21 = = ÁBTL 3.1.5. O-15440. Vajda Tibor Budapesten élő rokonainak írt levele, 1968. március 4.

22 = = Csapó, 1993: 60

„Az engedély nélküli praktizálás persze törvénybe ütköző cselekedet volt, de ezt itt csak enyhe pénzbüntetéssel büntetik, és én soha nem voltam büntetve” – írta levelében.

A család anyagi helyzetének megszilárdítását követően, kikerkezésük után két és fél évvel, 1960-ban indult be szédületes szakmai karrierje. Ekkor hoztak egy törvényt, amely lehetővé tette az Ausztráliában letelepedett fogorvosok számára – akik hosszú évekig nem dolgozhattak a szakmájukban –, hogy kétéves továbbképzést követően hivatalosan is praktizálhassanak. S bár Vajda Tibor Magyarországon soha nem végezte el a fogorvosi kart, sikerült beverekednie magát a kétéves képzésbe bekerült hetven vizsgázott fogász közé. Az előadások és a gyakorlati klinikai munka a Sydney-i Fogászati Klinikán folyt, a végén gyakorlati, írásbeli és szóbeli vizsgát kellett tenniük, s végül azokat regisztrálták Ausztráliában hivatalosan praktizáló fogorvosként, akik ennek a vizsgasorozatnak sikerrel megfeleleltek. A 70 jelentkezőből végül mindössze 20-an kaptak hivatalosan praktizálási engedélyt – Vajda Tibor volt közülük az egyik.

Vajda most már hivatalosan is dolgozhatott fogorvosként, de ennek súlyos anyagi ára volt, mivel a képzés ideje alatt nem tudott munkát vállalni és pénzt keresni. E két év alatt két barátja heti 20–20 fontot kölcsönzött a családnak, amit a sikeres vizsgák után kellett visszafizetnie. Végül több ezer fontos adóssággal a nyakában jutott a hivatalos fogorvosi végzettséghez. A baráti kölcsön visszafizetése mellett még újabb hiteleket vett fel, amiből teljesen átépítették a házukat, és modern rendelőt rendezett be magának, „amilyent Magyarországon még soha nem láttak” – büszkélkedett hazairótt levelében a rokonoknak, egyben vázolvva nekik a kölcsönfelvételekkel folytatott hazárdjátékát is. „Eme rothadt magatartásom bűnös következményeként egy szép modern házban lakunk, beépített modern bútorokkal a technika minden vívmányával felszerelve, egy egyre bővülő festmény gyűjteménnyel, minden 18–24 hónapban kicserélem az autót a legújabb modellre” – írta a levelében.²³

A munkája mellett Vajda a családját tekintette élete másik fontos részének. Ekkorra már mindkét gyereke egyetemre járt, a fia pszichológusnak készült, a lánya gyógyszerésznek vagy kutató kémikusnak. Hivatalos fogorvossá válása után a felesége többé már nem vállalt munkát, a háztartást látta el, s emellett elvégzett egy egyéves fogászati asszisztens tanfolyamot, és a férjének segített az otthoni praxisban.

Hivatalos fogorvossá válása gyors szakmai karriert kínált fel az akkora már Timothy Vajdává lényegült Vajda számára, és életútja további alakulásában is nyomon követhetjük hatalmas munkabírását és mérhetetlen ambícióját. A napi 8–10 órás praktizálás mellett fogászati kutatómunkát is végzett. A Sydney-i Egyetem szájsebészeti klinikáján kisebb daganatos műtéteket vállalt, a szájsebészetre is jogosító diplomáért. „Legszívesebben bent maradtam volna az egyetemen állandó munkatársnak, de ott csak a felét tudnám megkeresni, mint magán prakszisban, és ezt nem engedhetem meg magamnak addig, amíg a gyerekek nem végeztek és nekik nincs egy bizonyos tőketartalékuk” – írta a rokonoknak. Emellett eldicsekedett, hogy bár Sydney-

23 == ÁBTL 3.15. O-15440. Vajda Tibor Budapesten élő rokonainak írt levele, 1968. március 4.

ben számos magyar fogorvos praktizál, tudományos körökben ő a legismertebb, „mert míg én évekig a Fogászati Klinikán és a Sydney Egyetemen dolgoztam, és minden tudományos előadáson részt veszek, addig a többiek amióta regisztrálva lettek, soha semmilyen továbbképzésen nem vesznek részt, csak pénzcsinálással vannak elfoglalva. Az igaz, hogy többen komoly vagyont gyűjtöttek már össze, és nekem hozzájuk hasonlítva nincs semmim” – írja. Majd levelét így zárta: „Én ma is ugyanaz az egocentrikus fráter vagyok, mint mindig voltam, csak kissé meghízva, megkopaszodva és megöregedve.”²⁴

Az állambiztonsági iratok tanúsága szerint Vajda Tibor kétszer látogatott haza, először 1969-ben, egy világ körüli út egyik állomásaként érkezett feleségével 9 napra Budapestre, majd rá egy évre, 1970-ben egyedül tért vissza néhány napra, útban Párizs felé, ahol egy komoly szájsebészeti műtét végrehajtására várták. 1969-ben, miután stabil egzisztenciát teremtett a családnak, feleségével befizettek egy hosszabb világ körüli útra, mely Sydney–Hongkong–Athén–Budapest–Róma–Madrid–London–Boston–Los Angeles–Las Vegas–Honolulu–Sydney városokat érintette. 1957-es ausztráliai megérkezésük óta ez volt az első alkalom, hogy elhagyták új hazájukat. Ausztráliában élő barátai óvták a hazatéréstől, és a Los Angelesben élő nagynénje is levélben kérte, hogy álljon el ettől a tervétől.²⁵ Az utazásuk rossz előjellel indult, mivel a csoport minden tagja megkapta a magyar vízumot, csak ők nem. Az ausztrál utazási iroda azonban megnyugtatta őket, hogy Athénban várja őket a vízum. De nem így történt. Az állambiztonsági iratokból jól nyomon követhető, hogy Vajda Tibor 1969 áprilisában vízumkérelmet nyújtott be, melyre április 18-án válasz is született: „Meglévő adataink alapján – a BM. III/1. Osztály jogi véleménye szerint – nincs lehetőség Vajda Tibor ellen büntetőeljárás kezdeményezésére”, ezért vízumkérelme teljesíthető. Az iraton kézzel írt széljegyzetként a következő olvasható: „A javaslattal egyetértek. Beutazása esetén meg kell szervezni az ellenőrzését is. Nem hiszem, hogy egy ilyen lehetőséget az amerikaiak vagy az izraeliek kihagytak volna.”²⁶ Vajda Tibor neve azonban rajta volt egy ideiglenesen tiltó névjegyzéken, április 28-án távirat ment az összes vízumkiadó helyre, és az ügyintézés összehangolatlansága miatt megtagadták a vízum kiadását. Athénban Vajda táviratot küldött Kádár Jánosnak, melyben segítségét kérte a beutazásukhoz, és várakozásuk ideje alatt, hirtelen elhatározásból elutaztak Tel-Avivba meglátogatni Vajda húsz éve ott élő öccsét. Így Izraelben érte őket a hír, hogy Athénban átvehetik a vízumot. Így érkeztek meg 1969. május 6-án Budapestre.

A kilencnapos itt-tartózkodásuk idejére az állambiztonsági szervek megszervezték Vajda Tibor megfigyelését. A BM III/6. Osztály szoros külső figyelmet végzett, ráállították „Szekfű” fedőnevű ügynöküket és „Repülős” fedőnevű társadalmi kap-

24 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Vajda Tibor Budapestén élő rokonainak írt levele, 1968. március 4.

25 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Feljegyzés, 1969. május 20.

26 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Javaslat, 1969. április 18.

csolatukat, akik állandó kísérői voltak.²⁷ A rokoni-baráti látogatásokon túl Vajda itthon még dr. Kemény Imre professzor meghívásának tett volna eleget, akit előzőleg már vendégül látott Sydney-ben, ahol a klinikát is megmutatta neki.²⁸ Ennek viszonzásául Vajda „*A modern fogpótlás eredményei Ausztráliában*” címmel tartott volna előadást a Magyar Fogorvos Szövetség 26. tudományos ülészakán, ezt azonban a vízum körüli bonyodalom miatt lekészte. „Szekfű” beszámolója szerint azonban így is a kilenc budapesti napból hetet – reggel nyolc és délután fél 2 között – tapasztalatsere céljából Kemény Imrével töltött a Fogászati Klinikán. „*Elmondása szerint sokat tanult itthon, de úgy érzi, segített is, mert több olyan módszert adott át, amit Magyarországon még nem alkalmaznak, vagy kísérleti stádiumban van.*”²⁹ Vajdát nem sokkal később a Magyar Fogorvosok Tudományos Egyesülete tiszteletbeli tagjává választotta. Ittléte alatt találkozott még többek között Dárdai Andrással, az Operaház művészeti vezetőjével, Tamás Ervin festőművésszel, valamint Komlós Jánossal, akivel egy időben teljesített szolgálatot az ÁVH-n, és telefonon beszélt az ÁVH hajdani orvosával, dr. Bálint Istvánnal, akivel együtt töltötték a büntetésüket az ötvenes években a váci börtönben.

Május 13-án Vajda Tibor értesítést kapott a КЕОКН-tól, hogy beszélgetésre várják. Számított ugyan rá, hogy a ВМ-ből érdeklődni fognak utána, de ez a berendelés váratlanul érte, s olyan nyugtalan lett, hogy felhívta az angol követséget, valamint Kádár János titkárságát. Kádárnak megköszönte a gyors vízumügyintézkedést, és neki is elmondta, hogy berendelték a КЕОКН-ba. Az ottani beszélgetés során a jelenlegi életkörülményei, egzisztenciája, esetleges ausztrál belügyi kapcsolatai kerültek szóba. Vajda végül megnyugodva távozott, és az utcáról felhívta az angol követséget, hogy minden rendben van.³⁰ „Szekfű” jelentése szerint Vajda felesége halálra volt rémülve, és mindvégig sírt, amíg a férje a КЕОКН-on volt.

Az állambiztonsági szervek által Vajda Magyarországról való távozását követően készített feljegyzés szerint a Vajda ellenőrzésével kapcsolatosan bevezetett intézkedések eredményesek voltak, dekonspiráció nem történt. Több oldalról sikerült a tevékenységére, életkörülményeire és magatartására adatokat beszerezni. De ezen túl szükségesnek tartottak további intézkedéseket bevezetni, mert továbbra sem volt világos beutazásának valódi célja. „*A vele történt beszélgetés során igyekezett azt a benyomást kelteni, hogy az állambiztonságban eltöltött évek mély nyomot hagytak benne. Pl. a Szovjetunióbeli tanulmányaira való visszaemlékezés, vagy az 50-es évek eseményeinek felvetésekor tanúsított érzékenyülés. Elmondta, hogy ő nagyon szeretete az állambiztonsági munkát, újításokat is bevezetett, de nem jött ki a főnökével, Juhász Lászlóval, mert ő ellenezte a koncepciók pereket, több esetben is kifogást emelt*

27 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Összefoglaló jelentés, 1969. június 3.

28 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Jelentés, 1969. május 15.

29 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Feljegyzés, 1969. május 20.

30 == ÁBTL 3.1.5. O-15440. Jelentés, 1969. május 15.

ellene, és ezért lejárató hadjáratot indítottak ellene. Mindezek az ellentmondásos tények, események szükségessé teszik, hogy Vajda Tibor ügyében további tanulmányozó munkát folytassunk.³¹ Gálfalvi Géának is be kellett számolnia a Vajdával folytatott beszélgetéseiről és a vele kapcsolatos tapasztalatairól. Gálfalvi szerint Vajda Ausztráliában politikával nem foglalkozott, csak egy szűkebb baráti társasággal, 8–10 családdal tartotta a kapcsolatot, főként olyanokkal, akik segítették őt a kezdeti nehéz időkben. Fogorvosként széles körű praxist teremtett, és orvosi kutatásai révén tudományos körökben komoly tekintélyre tett szert. Vajda azt elmondta Gálfalvinak, hogy nagyon keményen kellett dolgoznia, de az életével, elért szakmai eredményeivel meg van elégedve, s ezen már nem akar változtatni. Benyomása pozitív volt az országról, meglepte őket a nyugodt légkör és a szép kirakatok. Szívesen maradtak volna még néhány hetet. *„Magatartásuk igen szerény és mértéktartó volt. Semmiféle politikai megjegyzést, vagy a nyugati életformát magasztaló kijelentést nem tettek. Elutazásukkor többször elmondta, hogy hosszú idő óta igazán boldogok itthon voltak, s ha lehetővé teszik, 2-3 év múlva újra hazalátogatnak.”* Vajda ekkor mondta el Gálfalvinak: *„Itthoni életében egy nagy szerelme volt, és ez az a munka volt, amit a BM-nél végzett. Szerelme megszalta, és ezt ő tudomásul vette.”*³²

Az 1970-es hazalátogatásáról egy 1970. november 19-én keletkezett jelentésből értesülhetünk. Vajda most egyedül érkezett, november 6–14. között két hétig a Royal Szállóban lakott, s bár a szállodában sok barátja kereste fel, látogatásának célja kifejezetten szakmai volt. Előadásokat tartott a Fogászati Klinikán, emellett sok időt töltött Kemény professzorral és más szájsebészekkel.³³

A „Szekfű”-vel folytatott beszélgetéséből kiderült, hogy Vajda abban az időben sok pénzt gyűjtött, egyrészt lánya házasságának költségeire, másrészt egy fogászati klinika létrehozására. „Szekfű” jelentésében megjegyezte, hogy Vajdának komoly honvágya lehetett, amit az előző évben tett látogatásakor nem észlelt. November 14-én a már nemzetközileg elismert implantológusnak számító Vajda Párizsba repült egy számára előkészített műtét elvégzéséhez. Az állambiztonsági szervek 1970. november 23-án, Vajda elutazása után készített feljegyzése utolsó mondata némiképp elgondolkodtató: *„Figyelemreméltó volt Vajdának az a kijelentése, mely szerint egész idő alatt külső figyelés alatt állt, és az őt állítólag figyelő személyek között volt tanítványait vélte felismerni.”*³⁴

Azt, hogy mi történt Vajda Tiborral a rendszerváltást követően, hogyan derült fény életének eltitkolt fejezetére, s ez milyen következményekkel járt a magyar bel- és emlékezetpolitikában, egy külön tanulmány keretében fogjuk bemutatni.

31 = = ÁBTL 3.15. O-15440. Összefoglaló jelentés, 1969. június 3.

32 = = ÁBTL 3.15. O-15440. Feljegyzés, 1969. május 20.

33 = = ÁBTL 3.15. O-15440. Tájékoztató jelentés, 1970. november 19.

34 = = ÁBTL 3.15. O-15440. A BRFK Politikai Osztály II/B alosztályának átíratra a BM III/II-5/b alosztályához., 1970. november 23.

==== Levéltári források ====

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.8.1. Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai

5976. Vajda Tibor

2.1. A volt Zárt irattár levéltári anyaga

VI/17 (V- 150031) Vajda Tibor

3.1.5. Operatív dossziék

O- 15440 Vajda Tibor („*Hunyad*”)

O- 15833 „*Renegát*”

==== Sajtó ====

Csapó, 1993

Csapó Endre: Felelősségre vonás – 42 év után – Ausztráliában *Kapu* május 58–60.

Csontos, 2002

Csontos János: Egy bűnös jogos bűnhődése *Magyar Nemzet* augusztus 26. 6.

Gyekiczki, 1998

Gyekinczki András: Magyar tragédia magyar újságban *Népszabadság* február 3. 11.

Pütkösti, 1998

Pütkösti Árpád: Magyar tragédia ausztrál filmen *Népszabadság* január 10. 18.

Kulcsszavak

=====

ÁVH, emigráció, koncepciós perek

/ The Story of a Betrayed Lover /

Political police officer Tibor Vajda's
transformations in exile

Tibor Vajda was an officer of the infamous State Protection Authority before 1953. When Gábor Péter was arrested, Vajda was dismissed and imprisoned too. In 1956 he was released from prison and after the fall of the revolution he emigrated to Australia. He worked there as a dentist, although he did not have a degree as he had only worked as a dentist-technician before 1944. He was very successful in Australia and had an illustrious professional career. He visited Hungary in 1969 and 1970, and he was under the surveillance of the political police. In 1993 one of his victims recognized him and his past was revealed. It became apparent that Tibor Vajda had lied and he falsified his life. The paper explores Tibor Vajda's story from the beginnings to 1970. <<<
